

Málovics György

Az akadémiai kutatók és nem akadémiai szereplők akció- és megismerésorientált együttműködésének szerepe a helyi fejlesztéspolitikák, illetve általában a társadalomkutatás kapcsán

Jelen esszében egy olyan *részvételi akciókutatási (RAK)* (Coghlan és Brydon-Miller 2015) folyamattal kapcsolatban írom le tapasztalataimat, amelynek kutató-aktivistaként magam is szereplője vagyok, más kutató-aktivisták, valamint helyi roma képviselők és civil szervezetek, valamint mélyszegény, szegregált körülmények közt élő helyi roma lakosok mellett. A RAK lényege az ún. akció-reflexió fázisok (Dick 2015), és így a RAK az akciókomponens révén a tudásteremtést összekapcsolja a közvetlen társadalmi hatással, és mindezt együttműködő módon teszi. A lassan hat éve tartó folyamat (lásd Málovics et al. 2014; Málovics, Juhász, Mihók, Szentistványi és Nagy é. n.) egy pályázat kapcsán indult el, és a vonatkozó elvárásoknak megfelelően az első ciklusban egy konkrét tevékenység együttműködő módon történő kiválasztását és megvalósítását célozta. A finanszírozott szakasz kifizetésével az együttműködés nem állt le, a közös ügyek és a résztvevők folyamat során kialakuló és elmélyülő emberi kapcsolatai következtében azóta is fennmaradt, és átalakult egy hosszú távú és általánosabb célokat kitűző, akcióorientált és egyre több szereplőt bevonó együttműködési folyamattá. E folyamat keretében mára (a teljesség igénye nélkül):

- létrejött és folyamatosan üzemel két, a szegedi szegregátumok közelében működő *közösségi ház és tanoda*, amelyeket immár a helyi önkormányzat is támogatásban részesít;
- jelentősen megnövekedett a helyi roma képviselők képessége, hogy megfeleljenek a helyi roma közösség irányából érkező *karitatív elvárásoknak*, hozzájáruljanak a szegregátumokban élők alapvető szükségleteinek (élelmiszer, ruha, tüzelő, közlekedési lehetőségek, szabadidős-közösségi programok stb.) kielégítéséhez;
- új *pályázati források* jöttek Szegedre, helyi roma szervezetekhez;

- a helyi roma képviselők hangja megerősödött a helyi közéletben és az önkormányzat (városvezetés) irányába, és így a helyi romák problémái, szempontjai is hangsúlyosabban jelennek meg a helyi közéletben. Ennek eredményeképpen a helyi önkormányzat egyre nyitottabb a RAK-folyamatból kinövő fejlesztési javaslatokkal kapcsolatban. Így az önkormányzat elkezdett alapvető életminőség-javító fejlesztéseket elindítani a helyi mélyszegény roma közösség érdekében, és napirendre kerültek a szegregátumokbeli lakhatási jogviszonyok rendezésének kérdései is;
- elindult az ún. „Patronus program”, amelyben helyi középosztálybeli és mélyszegény roma családok kerülnek egymással kapcsolatba a kutató-aktivista szereplők facilitálása mellett. Az érintett középosztálybeli családok vállalták, hogy egy bizonyos ideig (legalább egy tanévig) havonta egy szerény összeggel támogatják az adott roma családot, amelynek elköltéséről közösen döntenek. A családok rendszeres kapcsolatban vannak, és így az anyagi segítség mellett a nem anyagi kapcsolat és támogatás különböző formái is kialakulnak (pl. rendszeres tanulás a gyermekekkel, segítség munkakeresésben stb.).

Emellett a folyamat kapcsán több publikáció is keletkezett a deliberatív részvétel megvalósításának nehézségeivel mélyszegény közösségek esetében (Málovics, Mihók, Szentistványi és Balázs 2011), a tanodai programok pedagógiai vonatkozásaival (Szentistványi, Málovics és Mihók 2012), a „roma integráció” helyi politikai vonatkozásaival (Málovics Mihók, Pataki, Szentistványi, Roboz, Balázs és Nyakas 2014), a képességszemlélet-alapú helyi szegénységkezeléssel (Juhász, Bajmóczy, Gébert és Málovics 2015), illetve az együttműködő, demokratikus fejlesztési folyamatok képessé tételi potenciáljával (Málovics, Juhász, Mihók, Szentistványi és Nagy é. n.) kapcsolatban. Ilyen értelemben a folyamat tudományos eredményekkel is szolgált.

Az alábbiakban az e folyamat során keletkezett tapasztalatok tükrében reflektálnék egyfelől a szerkesztők által felvetett kérdésre – azaz, hogy saját szakterületemen milyen jelentőséget látom az együttműködő és akcióorientált kutatói munkának –, illetve felvetnék néhány szempontot annak vonatkozásában, hogy általában a társadalomkutatás számára mit is üzen a RAK megközelítése.

Együttműködő és akcióorientált kutatások jelentősége a helyi fejlesztéspolitika kapcsán

Kutatócsoportunk (amely szervezetenként az AKUT Egyesülethez,¹ illetve az SZTE GTK Kutatóközpont² kapcsolódik leginkább) kutatási tevékenységének fókuszában a helyi fejlesztések, fejlesztéspolitikák állnak. Ezen belül is az, hogy a főáramú, jövedelem-, illetve versenyképesség-központú megközelítésekkel szemben milyen alternatívák léteznek, amelyek emberközpontúbbak, illetve erőteljesebben figyelembe veszik a társadalmi igazságosság és környezeti fenntarthatóság kérdéseit.

1 <http://www.akutegyesulet.hu/>.

2 <http://www.eco.u-szeged.hu/karrol/szervezeti-felepités/gazdasagtudomanyi-kar-kutatokozpont/gazdasagtudomanyi-kar-kutatokozpont>.

A helyi gazdaság konvencionális, versenyképesség-alapú megközelítése *eszközorientált*: fókuszában eszközök állnak, mert automatikus kapcsolatot feltételez az eszközök és a helyi közösség jólléte között (Gébert, Bajmóczy, Málovics és Pataki 2016). Ehhez képest az általunk emberközpontúnak nevezett megközelítésben e kapcsolat nem automatikus. A jóllét kapcsán kulcsfontosságú számunkra Amartya Sen *képességszemlélete* (Sen 1999): ebben az értékelés tere a képességeké (valós lehetőségeké), az elérhető értékes cselekvéseké és létállapotoké. A rendelkezésre álló eszközök értékes cselekvésekké és létállapotokká történő konvertálását ún. *átváltási tényezők* befolyásolják: az például, hogy adott élelemmennyiség elég-e valakinek ahhoz, hogy jól táplált legyen, függ fizikai állapotától és személyes jellemzőitől, de az éghajlati viszonyoktól is.

A RAK esetében létezik két olyan kulcsfogalom, amely nagyon szorosan kapcsolódik a fenti megközelítéshez. Ezek a képesség tétel és átalakulás. A *képesség tétel* e szemléletben azt jelenti, hogy nő a résztvevők valós lehetősége (képessége), hogy olyan életet éljenek, amelyet jó okkal értékesnek tartanak. A képesség tétel a RAK-ban gyakran kapcsolódik az átalakulás (transzformáció) fogalmához (Dick 2015): ez egy fundamentális, tartós és visszafordíthatatlan változás, amely alapvetően befolyásolja a szokásos, hagyományos folyamatokat (azt, ahogyan a dolgokat tesszük).

Ahogy az jelen írás elején bemutattam, a RAK-folyamat számtalan *eszközt* létrehozott (tanodákat és közösségi tereket, jóléti segítségeket, pályázati forrásokat roma szervezetekhez, új támogató kapcsolatokat stb.). A folyamat szereplői erre – megítélesem szerint méltán – büszkék.

Kérdéses ugyanakkor, hogy *miként viszonyulnak a létrejött eszközök a seni értelemben vett képességekhez*.

Ezzel kapcsolatban számtalan dilemma felmerül a RAK-folyamat során, amely így kiválóan megmutatja a kutatónak (megérteti a kutatóval), hogy e látszólag egyszerű és egyértelmű koncepciók esetében a konkrét beavatkozások során milyen kikerülhetetlen dilemmák merülnek fel – és ezért mennyivel komplexebb, nehezebb és bizonytalanabb „emberközpontú” fejlesztésekben gondolkodni, mint eszközközpontú módon.

Esetünkben például: Hozzájárult-e a RAK folyamata ahhoz, hogy a mélyszegény, sokszor szegregált körülmények közt élő résztvevők képesek legyenek olyan életet élni, amelyet jó okkal értékesnek tartanak? Egyáltalán: hogyan értékeljük egy fejlesztési folyamat hatását e tekintetben? Mi van, ha most azt gondoljuk, hogy a képességek javulása bekövetkezett, ám később (mondjuk néhány év távlatában) már nem így látjuk?

Továbbá: kinek az értékelése a mérvadó a fenti kérdésekben? Vajon adott fejlesztési folyamatot minden résztvevő ugyanúgy értékeli? Biztos, hogy létrejön a szereplők közös jelentésvalósága (Gelei 2002)? Ugyanott húzzuk meg a határokat, amikor képesség tételről, átalakulásról beszélünk? Honnantól tekinthető valaki saját ügyei irányítójának? És honnan tekinthető egy változás „alapvetőnek” – azaz átalakulásnak? Egységesek vagyunk-e ennek értékelésében? És még ha a résztvevői (belső) értékelés adott folyamattal kapcsolatban egyetemes is, mi van, ha kívülről nézve a folyamat képesség tételi és átalakító hatása másképpen fest? Mi a külső értékelés legitimitása e tekintetben?

Mivel a RAK folyamán a fenti kérdések és dilemmák téttel bíró (azaz a résztvevők életére ténylegesen hatással lévő) helyzetekben (beavatkozások kapcsán) merülnek fel, amelyeket a kutatók nem pusztán megfigyelnek, hanem amelyekért – és így a résztvevők életében bekövetkezett változásokért – felelősek, a RAK rákényszeríti a kutatót, hogy alaposan végiggondolja a fentieket.

Deliberatív részvétel a helyi fejlesztési döntésekben

Elméletben a társadalmi részvétel mind normatív, mind pedig instrumentális szempontból kulcsfontosságú az emberközpontú fejlesztéspolitika kapcsán (Bajmócy, Gébert, Elekes és Páli-Dombi 2016). Ebből fakadóan a helyi fejlesztésekkel foglalkozó szakirodalom erőteljesen hangsúlyozza az egyenlőségen alapuló, mindenkinek beleszólási lehetőséget biztosító deliberatív részvétel fontosságát. Ugyanakkor az elmélet által a társadalmi részvételnek tulajdonított előnyök gyakorlati (terepi) realizálása nem feltétlenül evidens, a „közösségi részvétel megnyerte a szavak háborúját, de e retorika mögött valós sikere már kevésbé evidens” (Gregory 2000: 180), és nincs rá garancia, hogy nem tátong szakadék a részvétel elmélete és gyakorlata közt (Monno és Khakee 2012).

A RAK, mint a szereplők egyenlőségére törekvő, demokratikus elkötelezettségű megközelítés (Coghlan és Brydon-Miller 2015), hatalmas jelentőséggel bír annak kapcsán, hogy a kutatók megértsék: az egyenlőségen alapuló deliberatív részvételi folyamatok gyakorlati megvalósítása elképesztően nehéz feladat (ha egyáltalán lehetséges). Egyfelől a társadalomban meglévő hatalmi különbségek szükségszerűen begyűrűznek mindenféle deliberatív, együttműködési folyamatba (Dillon 2014) – így olyan helyzetekben, amikor a résztvevők között hatalmas társadalmi távolság, nagyok a (seni értelemben vett) képességbeli különbségek, önmagában is nagyon nehéz érdemi részvételi folyamatokat generálni (Letiecq-Schmalzbauer 2012). Mindezt tovább nehezítik a közösségi hierarchiák és ajtónállók. Azaz: a hatalom nem csak a kutató-laikus viszonylatban nehezíti meg e folyamatokat, hanem a közösségen belül is – legyen szó itt egy szeregátum vagy egy település közösségéről, ahol egyes hatalommal rendelkező szereplők potenciálisan ellenérdekeltek az egyenlőségen alapuló deliberatív részvétel kapcsán. E szisztematikus különbségeket kiegyenlíteni hatalmas kihívás, amit akkor ért meg az ember igazán, amikor megpróbálta tenni valamit – mint ahogyan ez a RAK szerint minden rendszer esetében történik (Dick 2015).

A RAK tehát a (helyi fejlesztésekkel kapcsolatos) deliberatív részvétel kapcsán segít a kutatónak megérteni az elmélet (logika) és elvek, illetve ezek gyakorlati (tapasztalati) kivitelezése közti távolságot, és így segíti a reflexiót az elméletből és általános elvekből levezetett, előíró jellegű kutatói megközelítések potenciálisan redukcionista mivolta kapcsán e témában. Rávilágít továbbá, hogy a társadalmi részvétel kapcsán a társadalomban meglévő képességbeli és hatalmi viszonyok elemzése elengedhetetlen fontosságú.

RAK és társadalomkutatás

A RAK megítélésem szerint számos üzenetet hordoz általában a konvencionális társadalomkutatási gyakorlat számára is. Az alábbiakban ezek közül emelek ki néhányat, amelyek eddigi tapasztalataim alapján nagyon erőteljesen felmerülhetnek a kutatóban, ha akcióorientált, együttműködő jellegű kutatási folyamatokba kezd.

Kutatóként, illetve társadalmi aktivistaként már korán megtapasztaltam két alapvető ellentmondást a konvencionális kutatással, illetve aktivizmussal kapcsolatban.

Egyfelől: a társadalomkutatóként megtermelt tudásnak semmilyen garantált gyakorlati következménye nincsen a társadalmi valóság vonatkozásában (nem hasznosul), még akkor sem, ha ennek szempontjából egyébként elvileg releváns mondandót hordoz. Hiába „tudjuk” kutatóként, hogy milyen lenne az emberközpontú városfejlesztés, születnek erről publikációk tömegei, a gyakorlatban ez mit sem változtat a helyi fejlesztéspolitika menetén. Ráadásul mindez minket kutatókat még csak nem is feltétlenül zavar, de legalábbis tetteinket nem befolyásolja: elmondjuk, amit kiderítettünk (például, hogy egy igazságtalan és fenntarthatatlan világban élünk), majd éljük tovább életünket a megszokott módon. Azaz: munkánk (kutatói létünk) és magánéletünk (ahogyan az általunk felismert problémákhoz tetteinkkel viszonyulunk) elválik egymástól, hitelességi deficitet eredményezve.

Másfelől: mozgalmi workshopok és találkozók résztvevőjeként azt is megtapasztaltam, hogy hiába a tiszteletre méltó igyekezet, amellyel aktivisták viszonyulnak a világ megváltoztatásának szándékához, ez gyakran a társadalmi tények egyoldalú, kiegyensúlyozatlan, felszínes, kritikai értékelést nélkülöző, és így nagyban leegyszerűsítő felhasználásán és értelmezésén alapul. Ebből fakadóan még abban sem lehetünk biztosak, hogy jó-e az ezáltal kijelölt irány.

Leegyszerűsítve és sarkítva tehát: a konvencionális akadémiai megközelítés gyakran hiteltelen és hatástalan, míg a hagyományos mozgalmi-aktivista attitűd gyakran nélkülözi a saját valóságértelmezésünkhöz való kritikai viszonyulást.

Tapasztalatom szerint a RAK az a megközelítés, amely lehetőséget ad arra, hogy a fenti ellentmondásokat feloldja azáltal, hogy annak lényegét ún. akció-reflexió fázisok (Dick 2015) képezik. Az akciókomponens a tudásteremtést összekapcsolja a közvetlen társadalmi hatással. Az akciók egyfelől lehetőséget adnak arra, hogy kutatóként közvetlenül is hozzájáruljunk a társadalmi valóság megváltoztatásához a RAK értékei – mint az egyenlőség, emancipáció, képpessé tétel, átláthatóság, demokrácia (Bradbury-Huang 2010) – mentén, másrészt pedig lehetőséget adnak a folyamatban létrejövő tudás új, pl. működőképességi (Bodorkós 2010) szempontból történő megvizsgálására. A reflexiós tevékenységek pedig lehetőséget teremtenek a létrejött tudás, közös valóságértelmezés kritikai jellegű megvitatására.

Ráadásul, a részvételi akciókutató azáltal, hogy nyíltan elköteleződik egy adott ügy vagy marginalizált közösség mellett a beavatkozások szintjén is, jellemzően felhagy azzal a gyakorlattal, hogy életét és munkáját kettéválasztja (van der Muelen 2011) – eltűnik tehát a konvencionális társadalomkutatói szerepértelmezés kapcsán potenciálisan meglévő hitelességi deficit is.

„Jó”, „érvényes” tudás

Kezdő akciókutatóként kollégáimmal konvencionális kutatási módszertani eszköztárral és szerepfelfogással felfegyverkezve léptünk be a RAK világába. Hamar kiderült azonban, hogy ez nem működik. Ha a kutató például egy szegregátumban fel szeretne érni a konvencionális módszertani standardokhoz (pl. „interjúkat” szeretne készíteni), akkor az ott élők számára olyannyira idegen helyzetet hoz létre, ami hamar ellehetetleníti a kutatást. Sőt; ha egyáltalán kutatni akar ahelyett, hogy az érintettekkel együtt cselekedne (mert az érintetteket sokszor

ugyebár nem a kutatás és a publikációs kimenetek érdeklik, hanem az, hogy történjenek már dolgok [Arieli, Friedman és Agbaria 2009], amelyek előmozdítják céljaikat, amelyektől jobb lesz az életük), hamar egyedül találja magát anélkül, hogy bármit is megtapasztalt, megértett volna az érintettek életvilágából. Nem véletlen, hogy a RAK-ban közhely: az a kutatók részéről nagyfokú rugalmasságot (Smith, Bratini, Chambers, Jensen és LeLaina 2010) követel meg. Bizonyos konvencionális társadalomkutatási normák rugalmas alkalmazása vagy éppen elhagyása (pl. kivüállás, elköteleződés és a beavatkozás hiánya) nemhogy rontana a megismerési folyamat minőségén, hanem éppen ellenkezőleg: ez teszi lehetővé, hogy a konvencionális kutató-kutatott szerepek és kapcsolatok oldódjanak, átalakuljanak bizalmon alapuló partneri kapcsolatokká, és így tér nyíljon az egyszeri kutató-kutatott viszony során „megvitathatatlan” dolgok (Bradbury és Reason 2003), tabuk öszinte megvitatására.

Ez azonban azt is jelenti, hogy a kutató a RAK-ban kettős kihívással (Levin 2012) találja magát szembe: kivüálló, kritikus, távolságtartó kutatónak, és elkötelezett aktivistának kell lennie egyszerre a folyamat működőképessége és a jó minőségű megfigyelés és tudástermelés érdekében. Azaz képesnek kell lennie a kivételes megértést biztosító mély, megélt tapasztalatot és politikai elköteleződést kritikai reflexió tárgyává tenni, illetve magát a kutatási folyamatot is. Ha azonban sikerül, akkor ez olyan mélységű megértést tesz lehetővé, amelyet konvencionális módszerek nem: a RAK adatok helyett a „látás” mély, átélt élményét nyújtja a kutatónak.

A RAK kapcsán kutatóként általánosságban is megkérdőjeleződött bennem: azok a módszerek, illetve az a „módszertani szigor” (Greenwood 2015), melye(ke)t a konvencionális társadalomkutatási megközelítés elvár, de legalábbis előnyben részesít más kritériumokkal és megismerési formákkal szemben, mennyiben képes(ek) jó, érvényes tudást létrehozni? Azaz: hogyan jön létre a társadalmi valóságot jól megragadó tudás, és mi a szerepe ebben a társadalomtudomány konvencionális standardjainak, illetve más szempontoknak (pl. a RAK által hangsúlyozott relevanciának, változtatási és működőképességnek), gyakorlatban (megélt tapasztalatban) való gyökerezésnek vagy éppen az érintetti (helyi, laikus) perspektíva megjelenésének (Bradbury-Huang 2010; Greenwood 2015)?

Kik is vagyunk és mit és hogyan is „tudunk” mi „kutatók”?

A RAK-folyamat kapcsán már akkor (2011-ben) nemzetközi konferenciákon adtuk elő tudományos eredményeinket, amikor magának a folyamatnak az érintettek élete vonatkozásában még semmilyen pozitív hatása nem volt. Bár ez – azaz a tudományos és társadalmi hatásosság közti különbség – egyfelől trivialis, másfelől megélni egymást követő napokon (vagy akár ugyanazon a napon) a szegregátumok világát, majd pedig a nemzetközi kutatási workshopok pazarló jóllétét, komoly etikai dilemmák elé állíthatja a kutatót. Hogyan oszlanak meg a „kutatás” hasznai a projekten (és általában a társadalmon) belül? Van-e legitimitásunk bármilyen tudományos eredményről – pláne RAK-jellegű eredményről – beszélni ebben a helyzetben? Elfogadható/vállalható-e, hogy kutatóként (emberként) része vagyunk ezeknek a hierarchikus (hatalmi) struktúráknak, együttműködünk ezekkel, amelyek a hasznok (javak) ezen elosztását eredményezik, de legalábbis fenntartják/nem kérdőjelezik meg? Nem véletlen, hogy a RAK deklaráltan a konvencionális kutatás elnyomó jellemzői ellenében jön létre (Clover 2011).

Azaz: a RAK számunkra mindenképpen segített rádöbbenni arra, hogy kutatói helyzetünk – bármennyire is frusztráltan érezhetjük magunkat ebben a szerepben időnként (Gébert és Tözsér 2016) – mennyire privilegizált, „könnyed”, és emiatt ellentmondásos társadalmi szerep.

A társadalmi hatásosság elérésének kényszere ráadásul „be is árazza” a kutatót. Az akadémiai szféra, közeg, a konferenciák, workshopok és publikációk világa könnyen elhiteti a társadalomkutatóval, hogy ő képes jó, érvényes, fontos, hatásos tudás termelésére. Azonban amikor a kutatói-tudományos tudás találkozik a valósággal, szembejönnek annak hatalmi és politikai vonatkozásai, akkor könnyen kiderül: a kutató tudása mégsem ér feltétlenül olyan sokat és mégsem olyan hatásos, ha társadalmi változások előidézéséről, pl. elnyomó helyzetek felszámolásáról, megváltoztatásáról van szó.

A RAK így azt eredményezi, hogy a kutatónak el kell számolnia tudásával. Egyfelől annak működőképességével, azonban nem csak azzal. A RAK-ban a kutatónak nem pusztán a nemzetközi kutatói közösséghez, hanem a helyi közösség, helyi gyakorlati szakemberek irányába is kommunikálnia kell (Bradbury-Huang 2010). Ráadásul mivel e kommunikáció jellemzően elnyomott, marginalizált, perifériára szorult csoportok érdekében folyik, az ő „hangjuk” erősítése és legitimálása érdekében (Greenwood 2015) nem szokatlan, hogy a kutató politikai szerepet vállal, és így az általa létrehozott tudás megmértődik helyi kontextusban, arról a helyi közösség tagjai (mintegy *extended peer community*-ként: Funtowicz és Ravetz 1993) véleményt alkotnak. A kutató értékeket és érdekeket képviselő és sértő „politikai” szereplővé válik, tudása pedig érdekeket és értékeket szolgáló (és sértő) tudássá – már önmagában ez is megmutatja az akciókutatás kritikus, bizalmatlan hozzáállását az „objektivitás” fogalmának konvencionális társadalomkutatási értelmezéséhez (Greenwood 2015).

Ez egyfelől mindenképpen furcsa szerep a konvencionális kutatói szerephez képest, ahol maximum az (elvileg) igaz-hamis dichotómia mentén szerveződő, szofisztikált és elit módon a tudományos térben, de semmi esetre sem az érzelmeikkel és érdekekkel komolyan átszőtt politikai-közösségi térben kerül értékelésre a kutató tudása (és a kutató maga). A tudás értékelése, az ahhoz való helyi közösségi viszony kapcsán ilyen helyzetekben a „ráció” és logika mellett nyíltan és erőteljesen megjelennek az értékek, érdekek, vagy éppen a hatalom. Ilyen helyzetben egyfelől sérülhet a kutatói identitás/integritás („megtámadhatják” a kutatót), ugyanakkor e helyzet lehetőséget is ad a kutatónak, hogy megismerje tudása és megismerési módszertana közösségi megítélését – reflektáljon arra, hogy mit is jelent e megismerési módszertan és tudás a helyi közösség valóságának a számára/szempontjából.

Összegző gondolatok

Az elmúlt hat évben szerzett tapasztalataim alapján azt gondolom, hogy a RAK a társadalomkutatás számára sok szempontból releváns megközelítés. Segít új nézőpontból megvizsgálni a tudásunkat, és segíti adott társadalmi helyzetek kivételes mélységű megértését az átélt tapasztalat és kritikai reflexió kombinálása révén. Segít megérteni azt, hogy mennyivel nehezebb megoldani, megváltoztatni komplex társadalmi helyzeteket, mint kívülről szemlélve javaslatokat megfogalmazni velük kapcsolatban – így különösen fontos lehet olyan kutatások esetében, melyeknek kimenete valamilyen stratégiai-politikai javaslatához is kapcsolódik. Se-

gít megérteni a társadalmi különbségeket, különösen pedig a hatalom működését, és ezáltal kritikai attitűdöket kialakítani a kutatóban akár saját működési módjának, módszertanának vonatkozó hatásaival kapcsolatban. És segít abban is, hogy elgondolkodjunk azon: mitől „jó” minőségű a társadalomkutató által létrehozott tudás – reflektálni saját tudásunkra, módszereinkre, beidegződéseinkre, korlátainkra. Végül pedig a RAK lehetőséget kínál azon kutatók számára frusztrációik oldására, akik szeretnék, hogy kutatási eredményeik gyakorlati haszonnal is bírjanak (valós társadalmi folyamatokra is hatással legyenek).

Hivatkozott irodalom

- Arieli, Daniella, Victor J. Friedman és Kamil Agbaria (2009): The Paradox of Participation in Action Research. *Action Research* 7(3): 263–290.
- Bajmócy Zoltán, Gébert Judit, Elekes Zoltán és Páli-Dombi Judit (2016): Beszélünk a részvételről... Megyei jogú városok fejlesztési dokumentumainak elemzése az érintettek részvételének aspektusából. *Tér és Társadalom* 30(2): 45–62.
- Bodorkós Barbara (2010): *Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben. A részvételi akciókutatás lehetőségei.* (Doktori disszertáció.) Gödöllő: Szent István Egyetem, Környezettudományi Doktori Iskola. Interneten: http://szie.hu/file/tti/archivum/Bodorkos_B_ertekezes.pdf (letöltve: 2011. május 28.).
- Bradbury, Hilary és Peter Reason (2003): Action Research. An Opportunity for Revitalizing Research Purpose and Practices. *Qualitative Social Work* 2(2): 155–175.
- Bradbury-Huang, Hilary (2010): What is Good Action Research? Why the Resurgent Interest? *Action Research* 8(1): 93–109.
- Clover, Darlene (2011): Successes and Challenges of Feminist Arts-based Participatory Methodologies with Homeless/Street-involved Women in Victoria. *Action Research* 9(1): 12–26.
- Coghlan, David és Mary Brydon-Miller (2015): *The Sage Encyclopedia of Action Research.* London: Sage.
- Dick, Bob (2015): Reflections on the Sage Encyclopedia of Action Research and What it Says about Action Research and its Methodologies. *Action Research* 13(4): 431–444.
- Dillon, Michael (2014): A Foucauldian Analysis of Power Relations in an Action Research Study. *Action Research* 12(2): 209–223.
- Funtowicz, Silvio O. és Jerome R. Ravetz (1993): Science for the Post-Normal Age. *Futures* 25(7): 739–755.
- Gébert Judit, Bajmócy Zoltán, Málóvics György és Pataki György (2016): Eszközöktől a jóllétig. A helyi gazdaságfejlesztés körvonalai a képességszemléletben. *Tér és Társadalom* 30(2): 23–44.
- Gébert Judit és Tözsér János (2016): Lassuljunk! (Maggie Berg és Barbara K. Seeber: The Slow Professor. Challenging the Culture of Speed in the Academy. Toronto, University of Toronto Press, 2016). *Műút.* Interneten: <http://www.muut.hu/?p=20572>.
- Gelei András (2002): *A szervezeti tanulás interpretatív megközelítése: A szervezetfejlesztés esete.* (Doktori disszertáció.) Budapest: BCE.
- Greenwood, Davydd J. (2015): An Analysis of the Theory/Concept Entries in the Sage Encyclopedia of Action Research. What We Can Learn about Action Research in General from the Encyclopedia. *Action Research* 13(2): 198–213.
- Gregory, Aamanda (2002): Problematizing Participation. A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory. *Evaluation* 6(2): 179–199.
- Juhász Judit, Bajmócy Zoltán, Gébert Judit és Málóvics György (2015): Szegénység, képességek, lehetőségek. Szegénységkezelési szempontok Amartya Sen elméletének tükrében. *Közgazdasági Szemle* 62(5): 544–564. Interneten: <http://www.kszemle.hu/tartalom/letoltes.php?id=1554>.
- Leticq, Bethany és Leah Schmalzbauer (2012): Community-based Participatory Research with Mexican Migrants in a New Rural Destination: A Good Fit? *Action Research* 10(3): 244–259.
- Levin, Morten (2012): Academic Integrity in Action Research. *Action Research* 10(2): 133–149.
- Málóvics György, Juhász Judit, Mihók Barbara, Szentistványi István és Nagy Mihály (é. n.): „Csak tíz, húsz... száz év múlva ne ez a dal legyen!” – Részvételi akciókutatással a képessé tételért és átalakulásért. *Kovács* (megjelenés alatt)

- Málovics György, Mihók Barbara, Pataki György, Szentistványi István, Roboz Ágnes, Balázs Bálint és Nyakas Szabolcs (2014): Részvételi akciókutatással a társadalmi kirekesztés ellen. Egy szegedi példa tanulságai. *Tér és Társadalom* 28(3): 66–83.
- Málovics György, Mihók Barbara, Szentistványi István és Balázs Bálint (2011): Kirekesztett társadalmi csoportok és helyi emberi jogok. Egy szegedi részvételi akciókutatás előzetes tanulságai. In *Részvétel – akció – kutatás. Magyarországi tapasztalatok a részvételi-, akció és kooperatív kutatásokból*. Pataki György és Vári Anna (szerk.). Budapest: MTA Szociológiai Kutatóintézet, 84–119.
- Monno, Valeria és Abdul Khakee (2012): Tokenism or Political Activism? Some Reflections on Participatory Planning. *International Planning Studies* 17(1): 85–101.
- Sen, Amartya K. (1999): *Development as Freedom*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Smith, Laura, Lucinda Bratini, Debbie-Ann Chambers, Russell Vance Jensen és LeLaina Romero (2010): Between Idealism and Reality. Meeting the Challenges of Participatory Action Research. *Action Research* 8(4): 407–425.
- Szentistványi István, Málovics György és Mihók Barbara (2012): Velük – értük. Részvételi akciókutatás egy roma tanoda kialakításáért. *Módszertani Közlemények* 52(3): 40–50.
- Van der Meulen, Emily (2011): Action Research with Sex Workers. Dismantling Barriers and Building Bridges. *Action Research* 9(4): 370–384.